

za 06 apr 2019
20.00 Concertzaal

LES MUFFATTI & BERTRAND CUILLER

De vier elementen

— CONCERT —
— GEBOUW —
— BRUGGE —

Biografieën

Les Muffatti (BE) verwijst met zijn naam naar de kosmopolitische componist Georg Muffat, een sleutelfiguur in de ontstaansgeschiedenis van het orkest en één van de eerste auteurs die de grote verschillen tussen de Franse en Italiaanse barokke muzikale stijl op gedetailleerde wijze in kaart bracht. Les Muffatti stelt zichzelf tot doel om bekende en minder ontgonnen oude muziek te ontsluiten voor iedereen, in een open sfeer, met een nieuwsgierige blik, en dat sinds zijn oprichting in Brussel in 1996. Tussen 2004 en 2014 werkte het orkest steeds onder leiding van Peter Van Heyghen; sinds enkele jaren doet het ensemble een beroep op verschillende gastdirigenten of -solisten voor zijn projecten.

Klavecinist **Bertrand Cuiller (FR)** studeerde o.a. bij Pierre Hantai en Christophe Rousset en behaalde op 19-jarige leeftijd de 3e prijs op de Internationale Wedstrijd Musica Antiqua Brugge. Behalve als solist is hij ook actief bij ensembles als Stradivaria, les Basses Réunies en La Reveuse en aan het hoofd van zijn eigen orkest Le Caravansérail, dat hij in 2014 oprichtte. Bertrand Cuiller was de voorbije vier jaar artiest in residentie bij de Fondation Royaumont.

Katrien Kolenberg (BE) is professor in de astrofysica, STEM-coördinator van de KU Leuven en gepassioneerd celliste.

Uitvoerders & programma

19.15 inleiding door Ignace Bossuyt

—

Katrien Kolenberg:
wetenschappelijke duiding

Les Muffatti:
Bertrand Cuiller: klavecimbel & leiding
Rachael Beesley, Shiho Ono, Marie Haag & Isabelle Verachtert: eerste viool
Madoka Nakamaru, Laurent Hulsbosch, Jorlen Vega & Louise Moreau: tweede viool
Birgit Goris, Julie Vermeulen, Isabelle Verachtert & Louise Moreau: altviool
Diana Vinagre, Corentin Dellicour & Phyllis Bartholomeus: cello
Benoît Vanden Bemden: contrabas
Frank Theuns & Sien Huybrechts: traverso
Thomas Deprez & Isabel Favilla: blokfluit
Mathieu Loux & Julia Fankhäuser: hobo
Isabel Favilla & Niels Coppalle: fagot
Florie Fazio: slagwerk
Thomas Yvrard: klavecimbel
Bernard Zonderman: teorbe

—

korte inleiding door Katrien Kolenberg, astronoom aan de KU Leuven

André Cardinal Destouches (1672-1749) / Michel-Richard Delalande (1657- 1726)

Les éléments, suite (1721)

- Ouverture
- L'Air: Air pour les Heures - Airs pour les Zéphirs - Air pour les Heures et les Zéphirs - Passepied
- L'Eau: Prélude pour Arion/Prélude en do - Marche des Matelots - 2nd Air pour les Néréides - Air pour les Divinités
- Le Feu: Chaconne
- La Terre: Musette - Air

Jean-Féry Rebel (1666-1747)

Les éléments, simphonie nouvelle (1737)

- Le Cahos
- Loure (Terre & Eau)
- Le Feu: chaconne
- Ramage, L'Air
- Rossignols
- Loure (sans cors)
- Tambourins
- Sicilienne
- Caprice

pause

Marin Marais (1656-1728)

Suite uit *Alcyone* (1706)

- Ouverture
- Air des Faunes et Driades
- Menuet
- Bourrée
- Air: gravement et piqué
- 2nd Air: sarabande
- Gigue
- Menuet
- Ritournelle
- Prélude
- Prélude
- 1er et 2nd Airs des magiciens
- Prélude
- Marche pour les matelots
- 3me Air pour les matelots
- Symphonie
- Tempeste
- Menuet - Entr'acte
- Chaconne

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

ORKESTRAAL

bio

Alles draait rond Frankrijks zon

'Les élémens. Ballet gedanst door de koning in zijn paleis Les Tuileries op 22 december 1721', aldus de titel van de uitgave in 1742 van het muzikaal theaterstuk *Les élémens*, een gezamenlijk product van de componisten André Cardinal Destouches en Michel-Richard Delalande, die beiden verbonden waren aan het hof van Lodewijk XV als *surintendant de la musique du roy*. Hoe groot precies het aandeel van de toen elfjarige koning in de balletten was, is niet bekend, maar blijktbaar was zijn optreden toch vermeldenswaard. Dit wijst er in elk geval op hoe essentieel het ballet was in het Franse muzikale theater tijdens de barok. De traditie van het ballet gaat in Frankrijk terug tot de zestiende eeuw en kende een absoluut hoogtepunt tijdens het bewind van Lodewijk XIV, die naar verluidt ook zelf een uitstekend danser was. Sindsdien was een muzikale theaterproductie, van welke aard ook, ondenkbaar zonder dansen. In de opera's van Jean-Baptiste Lully, die onder Lodewijk XIV in Parijs het monopolie had op muziektheater, komen in elk van de vijf bedrijven dansen voor, zowel met zang als puur instrumentaal. Meestal eindigde elk bedrijf met een uitgebreid *divertissement*, waarin instrumentale dansen en dansante koren centraal stonden.

Naast de ernstige opera of *tragédie lyrique* kende een aantal andere, doorgaans iets lichtere genres van het muziektheater een grote populariteit, zoals het *opéra-ballet*. Dit genre, waar de dans en nog ruimere plaats inneemt dan in de *tragédie lyrique*, ontstond uit de onweerstaanbare zucht van het publiek naar (telkens) meer *divertissement*. In tegenstelling tot de *tragédie lyrique* is er geen doorlopende handeling: er zijn vier bedrijven of *entrées*, elk met een apart thema, en zoals in de *tragédie lyrique* ook een proloog, die meestal is opgevat

- **De vier bedrijven van Destouches' en Delalandes *Elémens* behandelen de vier elementen: *L'Air*, *L'Eau*, *Le Feu* en *La Terre*.**
- **Rebel verklankt de chaos door een verpletterend dissonant akkoord.**
- **Marais' opera *Alcyone* verwierf vooral bekendheid door een voor die tijd spectaculaire stormscène.**

als een expliciete hulde aan de koning. Doorgaans is er wel een verband tussen de verschillende bedrijven. De vier *entrées* van Destouches' en Delalandes *Elémens* behandelen de vier elementen: *L'Air*, *L'Eau*, *Le Feu* en *La Terre*, waarbij godheden optreden uit de antieke mythologie, zoals Juno, Mercurius, Neptunus en Arion. In elk bedrijf voeren de componisten ook figuren ten tonele die in verband staan met een element, zoals de winden (*Zéphirs*), matrozen en zeenimfen (*Les Néréides*), en volkse, pastorale personages (herders en herderinnen). De dansen zijn erg gevarieerd: langzaam of snel, in twee- of driedig metrum (*marche*, *passepied*), vaak met typische kenmerken als een doedelzakbas (een lang aangehouden toon) in de *musette*. Constant wisselend van tempo en karakter is de *air*, een algemene benaming voor een dansant deel dat, zoals de vocale *air*, zeer gevarieerd is. Onontbeerlijk in elke compositie voor het muziektheater is de vaak uitgebreide *chaconne*, die meestal als bekroning komt aan het eind van het werk of van een bedrijf (hier aan het slot van *Le*

Feu). De *chaconne* is een gematigd snelle dans in driedelige maat, meestal in de vorm van een reeks variaties op een basformule die tientallen keren wordt herhaald, telkens met nieuwe bovenstemmen. Terwijl de *chaconne* vaak fungeert als slot, is ook de ouverture een typisch Frans ingrediënt: na een inleiding in marsritme volgt een snel, meer contrapuntisch uitgewerkt deel. Deze Franse ouverture kende ruime verbreiding, vooral in Duitsland als eerste deel van de orkestsuite (onder meer bij Bach en Telemann), maar ook in Engeland als ouverture van de opera en het oratorium (bij Händel). Eigen aan de Franse orkestmuziek in de barok is bovendien de kleurrijke instrumentatie, met strijkers en solistische blazers (traverso, blokfluit, hobo).

Een van de bekendste composities uit de Franse barok is de suite *Les élémens* (1737) van Jean-Féry Rebel, of althans het eerste *Le Cahos* (sic), waarin de componist de chaos verklankt door een verpletterend dissonant clusterakkoord waarin alle tonen van de toonladder van d-klein samenklinken. Over het verdere verloop van dit eerste deel schrijft Rebel in het voorwoord: 'De bassen vertegenwoordigen de Aarde door tremoli (snel herhaalde tonen). Met dalende en stijgende melodische lijnen imiteren de fluiten de loop en het gekabbel van het Water. Aangehouden tonen gevolgd door trillers in de kleine fluiten schilderen de Lucht. Ten slotte drukken de violen de activiteit van het Vuur uit in snelle, briljante trekjes.' De drie volgende delen zijn hiervan een verlengstuk: *L'Eau* (*loure*, een langzame dans), *Le Feu* (een *chaconne*, zoals bij Destouches) en *L'Air* (*ramage* of vogelzang, die doorloopt in *Rossignols*). Aansluitend voegt Rebel nog een aantal delen toe met een wisselend karakter, al dan niet strikt gebonden aan een dans (*loure*, die de jacht oproept, trommelende *tambourins*, een melodieuze *sicilienne* en ter afsluiting een grillige, snelle *caprice*).

'Het ballet was essentieel in het Franse muzikale theater tijdens de barok, zeker tijdens het bewind van Lodewijk XIV.'

De naam en de faam van Marin Marais zijn in de eerste plaats verbonden met meer dan vijfhonderd stukken heerlijke muziek voor viola da gamba, maar hij leverde ook een boeiende bijdrage tot het muziektheater met enkele *tragédies lyriques*, onder meer *Alcyone*. Het centrale thema is de liefde tussen Alcyone, een van de zeven mythologische nimfen bekend als de Pleiaden, en de Tracische koning Cheis. Een boosaardige magiër zorgt ervoor dat Cheis inscheept en tijdens een storm schipbreuk lijdt en verdrinkt. Marais' opera verwierf vooral bekendheid door een voor die tijd spectaculaire stormscène (*tempeste*), met trommelende bassen en flitsende vioolfiguren, die model stond voor veel latere muzikale imitaties van de ontketende natuur. Deze scène vormt het hoogtepunt van het vierde bedrijf, waar Alcyone in een droom de storm en de dood van haar geliefde beleeft. De opera bevat voorts een schat aan aanstekelijke instrumentale delen, waar een reeks karakteristieke dansen de revue passeren: *menuet*, *bourrée*, *sarabande*, *gigue*, *marche* en een parel van een *chaconne*, aangevuld met airs en abstracte of descriptieve muzikale fragmenten, zoals een *prélude* (vaak als aankondiging van een personage) en een *symphonie*.

— Ignace Bossuyt

Parijse 18e-eeuwse diva's

In 1884 publiceerde Émile Campardon een aantal onuitgegeven documenten die hij had ontdekt in het Franse Nationale Archief. De documenten bevatten allerhande klachten en administratieve aangelegenheden van vooral zangers en zangeressen en dansers en danseressen die in de 18e eeuw een tijdlang verbonden waren aan de Parijse opera, de Académie Royale de Musique. De klachten betreffen vooral diefstallen van meestal juwelen, beledigingen, geweldplegingen, ongeoorloofde intimidaties, professionele en zelfs echtelijke twisten; de administratieve documenten beschrijven meestal regelingen rond toelages.

Naast nog diverse brieven, akten en verzoekschriften publiceerde Campardon in zijn ruim 800 bladzijden tellende tweedelige werk *L'Académie Royale De Musique au XVIIIe Siècle* ook nog de biografieën van maar liefst 194 personeelsleden, onder wie 44 zangeressen, 66 danseressen, 1 leerlinge, 1 dans- en zangeres, 2 figuranten en 1 'placeuse'. Vele van deze vrouwen waren destijds beroemdheden en niet zelden inspireerden ze dichters tot zoetgevooidse versregels. Zo schreef een anoniem gebleven dichter volgend vers voor Mademoiselle Marie-Jeanne Lemièrre die in 1750 op 17-jarige leeftijd debuteerde in de Opéra: 'Tel est votre pouvoir / Que c'en est assez pour se rendre / De vous entendre sans vous voir / Ou de vous voir sans vous entendre.' Dat dit eerbetoon niet zelden de grenzen van het fatsoen overschreed, bewijzen de toch wel talrijke aantijgingen van ongewenst gedrag.

Marie-Anne de Cupis de Camargo - op 15 april 1710 in Brussel geboren en telg uit een Romeins adellijk geslacht - was ongetwijfeld de beroemdste danseres verbonden aan de Parijse opera sedert haar eerste optreden in 1726. Campardon wijdt een vrij uitgebreide biografische nota aan haar. In 1739 verleende Lodewijk XV haar op verzoek van de graaf van Clermont de Franse nationaliteit. Ze danste in opera's, en balletten op muziek van Boismortier, Campra, Francœur, Lully, Mondonville, Rameau, Rebel ... Haar laatste optreden was in 1751 in het ballet *Titon et l'Aurore* op muziek van de Bury. Ze overleed in Parijs, rue Saint-Honoré op 28 april 1770.

Beroemde zangeressen waren onder meer Madeleine-Sophie Arnould, die debuteerde in 1758 en twintig jaar lang verbonden bleef aan de Parijse opera, en haar rivale Marie-Claude 'Rosalie' Levasseur, die sinds haar debuut in 1766 vele belangrijke rollen zong, zoals de titelrollen in Glucks *Alceste* en *Iphigénie en Tauride*. Hoewel beide diva's regelmatig triomfen beleefden, was niet iedereen even gecharmeerd door hun optreden. De zangkunst van Mlle Arnould bijvoorbeeld werd door de een geprezen als die van een nachtegaal, een ander sprak ironisch van 'le plus bel asthme que j'ai jamais entendu.' Mlle Levasseur was wel geliefd bij het publiek maar veel minder bij haar collega's en de operadirectie. In een administratieve nota uit 1784 wordt haar o.a. slechte wil en buitensporige eisen inzake kledij verweten en wordt ze als ongeschikt voor het moderne repertoire omschreven. Eensgezindheid over artistieke prestaties was (en blijft) blijkbaar eerder zeldzaam.

— Johan Huys

Kosmos in beeld Expo's Peter Voigt en Karl Van Welden

In dit kosmische seizoen lanceren we ons multidisciplinaire Kosmos Festival, met muziek van verschillende planeten, fascinerende expo's, indrukwekkende NASA-beelden, wetenschappelijke achtergrond en activiteiten voor kinderen en jongeren. Kunstenaars Peter Voigt en Karl Van Welden brengen elk op hun manier de onmetelijke kosmos in beeld.

wo 06.03 — zo 30.06.19

Peter Voigt New evidence (Historic NASA images)

De Duitse fotograaf Peter Voigt startte in 2005 met het verzamelen van foto's over nucleair onderzoek, de ontwikkeling van de atoombom en vroege ruimtevaart in de Verenigde Staten. De verzameling groeide uit tot een collectie van meer dan 1000 originele vintage foto's uit de jaren dertig tot het begin van de jaren zeventig. In de eigenzinnige architectuur van het Concertgebouw ontdek je een selectie uit die *Strangelove Collection* én recent eigen werk uit de reeks *American Monuments*.

Deze expo's zijn gratis te bezoeken met een ticket voor het Concertgebouw Circuit of voor of na een voorstelling.

do 07.03 — zo 07.04.2019

Karl Van Welden MARS

Geïnspireerd door de menselijke aanwezigheid in het universum, startte de Gentse kunstenaar Karl Van Welden in 2006 met een cyclus van performatief en beeldend werk: *Verenigde Planeten / United Planets*. Hoe verhoudt de 'kleine' mens zich tegenover de 'grootheid' van het heelal? Hoe probeert de mens vat te hebben op de onvatbare en onvoorstelbare kosmos? Met de planeten uit ons zonnestelsel als ankerpunt, zoekt Karl Van Welden antwoorden op die vragen. Hij presenteert elke planeet met een eigen luik dat verschillende gedaantes kan aannemen.

KOSMOS FESTIVAL

Ontdek een
universum gevat
in beeld en klank
tijdens het Kosmos
Festival, van
26 maart t.e.m.
10 april 2019.

In de kijker

VRIJDAG

26 APR 2019

20.00 Concertzaal

© Jens Meisert

Deutsche Kammerphilharmonie Bremen & Kammerchor Stuttgart

Mendelssohns Sommernachtstraum

Mendelssohn voorzag Goethes *Die erste Walpurgisnacht* en Shakespeares *A Midsummer Night's Dream* van muziek die de verbeelding doet tinkelen: duister en spookachtig enerzijds, dansant en feeëriek anderzijds. De muzikanten van de Deutsche Kammerphilharmonie Bremen en de zangers van het vermaarde Kammerchor Stuttgart zijn de geknipte vertolkers voor dit kleurrijke feest.

Laat weten wat je van het concert vond op

 ConcertgebouwBrugge
 @concertgebouwbr

ZATERDAG

04 MEI 2019

20.00 Concertzaal

© David Samyn

B'Rock Orchestra & Vox Luminis

Charpentier. *Te Deum*

Charpentiers beroemdste *Te Deum* – hij schreef er vier – imponeert in juichend D-groot met een achtstemmig ensemble en show-stelende trompetten en pauken. Logisch dat juist dit werk, en dan vooral de instrumentale prelude, een hit werd. Ontdek het origineel achter de openingsmelodie van het Eurovisiesongfestival en neurie mee met Charpentier. Huisartiest Vox Luminis maakt samen met B'Rock Orchestra het programma compleet met een triomfantelijke ode aan de beschermheilige van de muziek: Caecilia.

info & tickets +32 70 22 12 12 — In&Uit: 't Zand 34, Brugge

concertgebouw.be